

Žamberké listy

ČTRNÁCTIDENÍK
MĚSTA ŽAMBERKA

č. 4

1. 3. 2021

foto: Marika Tobišková

Rozhovor s Martinou Jirčíkovou,
výtvarnicí, ilustrátorkou, učitelkou a autorkou učebnic
čtete na stranách 6 a 7.

NÁŠ ROZHOVOR

s výtvarnicí, ilustrátorkou, středoškolskou učitelkou, autorkou učebnic českého jazyka a literatury, ale také korektorkou Žamberských listů **Martinou Jirčíkovou** o její tvorbě. Martina je dáma mnoha nadání a každý z oborů, kterým se věnuje, by vydal na samostatné povídání. Přesto jsem se pokusila dotknout se všech těchto oblastí alespoň v několika otázkách.

Martino, jak se ti v současné době, přiškrčené v mnoha směrech různými opatřeními, tvoří a pracuje?

Kupodivu to není úplně zlé. I když zpočátku jsem si musela najít optimální mód, ve kterém budu fungovat, protože jsem se naplno doma neocitla pouze já, ale i moji dva synové. Velkou část dne mi zabere distanční výuka. Sezení u počítače však úspěšně vyrovnávám relaxací v naší dílně v Zako-pane, kde sochařím. Současná „přiškrčená“ doba mě ještě více naučila hospodařit s časem a vážit si všeho, co mám, tedy různorodé práce, ale hlavně skvělé rodiny!

Učíš na Letohradském soukromém gymnáziu (dále LSG) český jazyk a výtvarnou výchovu. Jak se pereš ty i tvoji studenti s on-line výukou? V čem jsou její největší úskalí a jak lze vyučovat „výtvarku“ na dálku?

Pro mě byla okamžitá nutnost naskočit do distanční výuky loni na jaře ohromným motorem pro hledání způsobů, jak ji pojmut co nejsmysluplněji a nejefektivněji. Vyzkoušela jsem si, že na dálku se se správnou aplikací dají naučit třeba grafy souvětí. U studentů vidím zásadní posun v samostatnosti a osobní zodpovědnosti (letos mám na starosti ty starší od kvarty výše, takže je má práce podstatně jednodušší než na základních školách). Stále však platí to, že distanční výuka nemůže nahradit (z mnoha zřejmých důvodů) tu prezenční. Může ji ale obohatit o nové metody práce a třeba ji i zatraktivnit. Všechno je jen o schopnostech, možnostech a kreativním přístupu učitele. I na dálku cítím za studenty zodpovědnost, nemůžu je nechat „ve štychu“, snažím se je proto neustále podporovat, motivovat, komunikovat s nimi. A peru se s tím všelijak: točím výuková videa, samozřejmostí jsou pravidelné videohodiny (tzv. meety), nahrávám své

výklady k předpřipraveným zápisům, sdílím filmy, knížky, načítám krátké ukázky jako „audioknihy“, společně realizujeme on-line referáty o knížkách, čteme a hodnotíme cvičné slohy, bavíme se o tom, co nás v téhle době těší, doporučujeme si zajímavé projekty i filmy, maturujeme nanečisto – a ono to všechno jde!

Nicméně úskalí distanční výuky je hned několik – pro učitele je to jednoznačně extrémní časová náročnost (na LSG učíme všechny hodiny podle rozvrhu buď v podobě meetu, nebo zadáváme práci na každou vyučovací hodinu zvlášť – veškerou činnost studentů je pak vždy nutné po každé takové lekci zkontrolovat, aby měla vůbec nějaký smysl.) To, že všichni travíme obrovské množství času u počítače, je myslím jasné. Adrenalin pak spolehlivě zvedají technické problémy. Kontrola a spravedlivé hodnocení práce na dálku jsou podle mě nereálné. Spousta učitelů má také tendence učivo „dohánět“ a nahrne pak na děti nesmyslné množství práce, a tím je spolehlivě znechutí. Sama jsem si také jako účastník webinářů a videoseminářů vyzkoušela, jak je těžké udržet v domácím prostředí pozornost, proto se snažím občasně výpadky, ať už pozornosti, či techniky, chápat, brát s humorem a nadhledem. Odměnou jsou mi pak páteční konzultační hodiny, kdy se opět bohužel jen ve virtuálním prostoru se svými studenty potkávám, ale jen proto, že si prostě chtějí „pokecat“.

A jak se učí výtvarka na dálku? I to myslím jde. Teorii zvládneme prostřednictvím videí, komentovaných prezentací a pracovních listů, praxe je pak i důvodem, proč studenty vyhnat ven stavět třeba řecké sochy ze sněhu. Občas své svěřence pozvu i na virtuální prohlídku nějaké světové galerie či památky, kde je nechám pátrat po informacích podobně jako v počítačové hře. Naposledy jsme takhle „spolu“ vystoupali na Eiffelovku.

Téměř po roční on-line výuce myslím můžu s klidem napsat, že jsme s kolegy z LSG už ostříleni mazací, co převážně samostudiem a experimentováním zvládli věci, které by nám před rokem touhle dobou připadaly jako sci-fi. Děkuju tímto všem učitelům za to, s jakou vervou často o to, aby děti „něco“ naučili, bojují a perou se. Všem svým studentům bych pak ráda vzkázala, že se na ně moc těším konečně off-line!

Každopádně tento způsob vzdělávání trvá už příliš dlouho, časem určitě sklouzne k jednotvárnosti a bude pro všechny unavný (jestli už není teď), prázdniny jsou proto pro nás všechny zaslouženým vysvobozením. Kdo nikdy neučil, nepochopí!

Včerejší večer jsem strávila nad učebnicí literární výchovy, jejíž jsi spoluautorkou. A velmi jsem se bavila! Učebnice je nápaditá, moderní, pestrá, přehledná a vizuálně atraktivní. A navíc jsou v ní tipy na současnou tvorbu pro žáky a studenty. Prosím, přibliž, jak se taková učebnice tvoří a co její příprava obnáší?

Je skvělé, že naše učebnice baví i dospělí! Psaní si obvykle užívám i já a samozřejmě mě těší, když se to promítne do výsledku společné práce. Ten je ovšem velmi často spíše kompromisem, na jehož začátku je návrh koncepce (v tomto případě celé učebnicové řady od 6. po 9. třídu), kterou tvoří redaktoři nakladatelství Didaktis ve spolupráci s učiteli všech stupňů škol. Ke mně se v první fázi dostává tzv. obsahová mapa, která zachycuje strukturu celé učebnice a pracovního sešitu, jenž je její součástí. K mapě se můžu vyjádřit, mohu zařadit i autory či pojmy, které by podle mě v učebnici neměly chybět. Pak následuje vlastní tvorba učebnice. Pro mě to znamená každý týden přečíst jednu knížku a zpracovat ji – vybrat z ní atraktivní ukázkou, často i k poslechu, vymyslet úkoly, vysvětlit pojmy, sestavit medailon autora, navrhnout ilustrace, napsat úvodní motivační text, vypracovat klíč řešení a tipy na práci s výukovým materiálem, doložit a nafotit použité zdroje... Svou týdenní práci pak posílám redaktorce, která mi ji „opoznámkovanou“ vrátí. Zpětnou vazbu se pak snažím v další fázi tvorby do původního textu zapracovat, tento krok se může opakovat i víckrát. Vše je ztiženo tím, že komunikace probíhá výhradně on-line. Samotné psaní učebnice pak zabere obvykle tři čtyři měsíce, záleží na rozsahu

práce. Kompletní text se ke mně znovu dostává po sazbě, kdy se ještě doladují drobnosti, protože je samozřejmě nutné přizpůsobit obsah předem danému rozsahu. Pak už následují korektury od odborníků z univerzit i praxe a jazykové korektury. Celý učebnicový komplet poté putuje ke schválení na Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Posledním krokem je tzv. autorská korektura, kdy svůj text mohu kriticky posoudit z časového odstupu a vyjádřit se k němu. Celý tvůrčí proces je tedy poměrně zdlouhavý. Nyní pracuji na Literární výchově pro 8. třídu, která vyjde, pokud vše půjde dobře, příští rok na jaře.

Abys měla perfektní přehled o současné tvorbě pro děti a mládež, musíš spoustu děl sama přečíst. Můžeš jmenovat některou z knih, která tě zvláště oslovila – ať už nápadem, svébytným stylem, ilustracemi...?

Vzhledem k tomu, že knížky musím přečíst ve velmi krátkém čase a jsou pro mě v tu chvíli hlavně textovým materiálem, občas trochu kloužu po povrchu a nejsem tak poctivý čtenář, jak by si mnohé tituly zasloužily. V poslední době mě ale zaujala knižní „roadmovie“ Čik německého prozaika a ilustrátora Wolfganga Herrndorfa. Civilní jazyk a kompoziční výstavba evokují slavný román Kdo chytá v žitě J. D. Salinger, stejně tak i ohromná dávka dobrodružství a oslava nespoutanosti klučičích hrdinů „na cestě“. Z „říše dospělých“ jsou mou trvalou srdeční záležitostí prózy Vladimíra Křmečka – přece jen jsem kdysi vystudovala českou literaturu.

Sama jsi také autorkou knižních ilustrací (ačkoli vím, že také sama píšeš), tvé kresby doprovázejí především sbírky poezie. Zajímá mě, jak funguje tvoje spolupráce s autorem – máš při ilustrování volnou ruku? Poskytuje poezie více prostoru pro tvoji fantazii, a proto se jí věnuješ raději?

Dlouhodobě spolupracuji s básničkou Janou Bednářovou – při ilustrování jejich knížek mám prakticky volnou ruku, odráží se v tom vzájemná důvěra i letitá spolupráce. Jako člena Střediska východočeských spisovatelů mě občas osloví i jiní autoři, ale opět víceméně básníci. Je pravda, že poezie je pro mě lepším prostředníkem emocí, které k tomu, aby dobrá ilustrace vznikla, potřebuji. Próza mi nabízí příliš konkrétní obrazy, a to mě limituje. Ale ono to nakonec asi nebude tak zlé, protože mé poslední ilustrace doprovází právě prózu.

V září 2020 si mohli návštěvníci městského muzea prohlédnout některá tvá díla na výstavě Výtvarný Žamberk, zapojila ses také do projektu Zrození k tvoření, a tak můžeme krátce nahlédnout do tvé dílny taky na sociálních sítích. Jenže to s tebou opět není jednoduché, protože se věnuješ široké škále technik a tvoříš kresby, plastiky, textilní výrobky i šperky... Co ti tvoření vlastních děl přináší, co pro tebe znamená?

Pro mě je výtvarničení činnost, které jsem se vždycky chtěla věnovat profesionálně. K učení a psaní jsem si původně jen dočasně odskočila. Touha tvořit byla ve mně už od malička, jen dostupnost materiálů nebyla taková jako dnes.

To mě naučilo velmi často improvizovat, což byla ostatně skvělá průprava pro učitelské povolání. Že jsem zkoušela prakticky všechno, bylo jen hledání neoptimalnějšího způsobu výtvarného vyjádření. Sochařina, která mě teď chytla, mě lákala dávno. Je totiž ideálním propojením fyzické práce, představivosti a možnosti originálního sebevyjádření, které má nakonec schopnost přetrvat hodně dlouho a dát i zajímavý rozměr dalšímu prostoru – třeba obrovské hale (protože mé sochy jsou často v nadživotní velikosti), parku či zahradě.

Tvá díla je možné také koupit. Jaký je to pocit, když se s vlastním výrobkem loučíš?

Mám pár věcí, které bych neprodala, ale je jich čím dál méně. Se svými díly se loučím primárně

s dobrým pocitem, že někoho potěší (ostatně ono se velké objekty těžko skládají). Teď právě mé dvě sochy putují do velkoryse pojaté pražské zahrady, kde budou zdobit vodní plochu – takže moje loučení s nimi je navíc spojeno s očekáváním estetiky zajímavého výsledku. Další socha, až vládní opatření poleví, pojedou do Bratislavy a já mám radost, že si mé práce nacházejí místa na opravdu dobrých adresách!

Dá se umělecké tvorbě naučit?

Určitě se dá naučit kreslit, malovat i sochařit – je to úplně stejné jako u každé jiné činnosti. Samozřejmě je nutné ideálně každý den ruce „trénovat“ a nečekat, že tvoření půjde samo. Tvůrců je spousta – ale umělec z tvůrce dělá jeho identifikovatelný styl a také téma – to vám nikdo nepředá a často jde v jejich hledání o běh na dlouhou trať, někdy i bezcílný... I já stále běžím.

Umění jsi studovala a sama se mu věnuješ. Přesto jsou lidé, kteří považují umění za zbytečné, za něco, bez čeho se dá žít, aniž by člověk strádal. Co si o tom myslíš?

Podle mě je spíš problém v tom, co je umění považujeme – obraz zamilované dvojice z IKEA, keramickou figurku anděla, pestrobarevné zátěží s paroží jelena? Chybí nám bohužel kultivace vkusu (vidím to i v interiérech, barevných fasádách

domů, oblékání). Uměním je třeba se dlouhodobě zabývat, pravidelně chodit do větších galerií, sledovat trendy v architektuře, bytovém designu, učit se dívat, kriticky posuzovat a pak možná po letech poznat, že i pár skvrn na Boštíkové obraze, co by určitě namaloval i sousedův tříletý Honzík, má něco do sebe. V umění dnes už dávno nejde o otrockou nápodobu skutečnosti (to tu bylo počínaje pravěkem), umění má budit emoce, přinášet něco nového, třeba i šokovat. A tohle chci předat i svým studentům, tedy schopnost vnímat opravdové umění a rozlišit ho od kýče. I když ono je to velmi často na hraně, a i já přiznávám, že patřím k obdivovatelům naivního malířského stylu Josefa Hlinomaze. Podle mě nestrádáme, protože se neobklopujeme uměním, ale protože nepoznáme opravdové umění. Ale i tak se dá žít...

Více než rok už zpracováváš korektury Žamberských listů a často se spolu bavíme o chybách, které se opakují pořád dokola, ale i o pojmech, které jsou mezi lidmi pevně zažitě, přestože jsou jednoznačně špatně. Můžeš uvést nějaké příklady takových „evergreenů“?

Za zrádný způsob psaní považuji např. zápis výrazů: výjimka, protežovat (bez háčku, výraz totiž pochází z francouzštiny), bizarní, standardní, téma – tematický apod. Problém je často v tom, že máme zažitou výslovnost, která způsob zápisu nereflakuje. Obecně dělá velký problém uživatelům jazyka samozřejmě interpunkce, ale třeba i shoda přísudku s několikanásobným podmětem. Opakovanou chybou je psaní tvarů zájmena „ona“ (tvary ji – jí). Snad čtenáři vydrží, když ještě zmíním výrazy typu 18letý, 12stupňový nebo 100% (čteno stoprocentní), na rozdíl (i výraz „na rozdíl“ se často chybně píše dohromady) od 100 % (což se čte jako 100 procent). Samostatnou kapitolou je psaní velkých písmen, tam jde často o dohledávání oficiálních názvů různých organizací či úřadů. A ještě mě napadá téma pomlčka versus spojovník a vůbec otázka grafické úpravy textu. Ale to třeba někdy příště... Studenty vedu k tomu, aby své psané projevy vždy ověřovali na Internetové jazykové příručce, která je vlastně takovou mou biblií. Čeština je často o rozvažování, hledání analogií, vyvozování, a to je opravdu to, co se snažím předat a co je důležité pochopit.

Protože jsi skutečně „polyfunkční“, zaji-malo by mě, jak by vypadal tvůj ideální den – den, kdy nemáš žádné povinnosti, žádné termíny. Čím ho vyplníš?

Trochu si po tom, co všechno jsem napsala, připadám jako monstrum. Vše ale stíhám hlavně proto, že umím nakládat s časem a jasně vím, co je pro mě v danou chvíli důležité – a už dávno nic nedoháním po nocích! Ideálních dnů mám proto dost – nejraději je trávím s rodinou třeba na zahradě nebo někde na vodě nebo je vyplním čtením, výtvarničením, vařením pro milé návštěvy, klábosením s fajn sousedy a večer se potkám se sourozenci a s partou přátel na Chytrém kvízu v pivovaru U Kance!

Děkují za tvůj čas pro Žamberské listy a děkují za rozhovor!

Ptala se Monika Škodová.